

Božena Němcová (1820 – 1862): Babička (1855)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy;

4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

(1) Dceru svoji by byla babička již skoro ani nepoznala; viděla ji vždycky před sebou co veselé selské děvče, a tu shledala se s paní málomluvnou, více vážné povahy, v panských šatech, panského mravu! To nebyla její Terezka! — Babička viděla také hned, že ta domácnost dceřina jest zcela jinaká než ta, na kterou ona posud byla navyklá. První dni byla radostí a překvapením jako omámena, ale poznenáhla začlo jí být nevolno, nepohodlné v novém domovu, a kdyby těch vnučátek nebylo, ona by záhy zase do své chaloupky se byla vrátila.

(2) První, co si babička v hospodářství zcela na starost vzala, bylo pečení chleba. Nemohla snést, že služka s božím darem tak beze vši úcty zachází, ani do díže, ani z díže, do pece ani z pece že jej nepřezehnává, jako by cihly v ruce měla. Babička, než kvas zadělávala, kopistem díž požehnala a to žehnání opakovalo se, kdykoli těsto do ruky se vzalo, až byl chléb na stole. Nesměl jí také žádný otevřhuba přijít do rány, aby jí „boží dar neuhranul“, i Vilímek, když vešel do kuchyně při pečení chleba, nezapomněl, že má říci: „Pánbůh požehnej!“

Když babička pekla chléb, měly vnučata posvícení. Pokaždé dostaly poplamenici a po malém bochánku, švestkami neb jablky plněném, což se jim dříve nestávalo. Musely ale zvykat dávat pozor na drobty. „Drobty patří ohníčku,“ říkala babička, když smítala ze stolu drobčky a do ohně je házela. Když ale některý z dětí udrobil chleba na zem a babička to zhlédla, hned mu kázala drobčky sebrat a říkala: „Po drobčkách se šlapat nesmí, to prý duše v očišťci pláčou.“ Také se mrzela vidouc, že se chléb při krájení nerovná: „Kdo se nesrovnává s chlebem, nesrovnává se s lidmi,“ říkala. Jednou prosil Jeník, aby mu babička zakrojila po straně do kůrky, že on to rád jí; babička to ale neudělala řkouc: „Neslyšel jsi, když se zakrojuje do chleba, že se ukrájou Pánubohu paty? Necht' je jak je, ty se neuč vymýšlet v jídle,“ a pan Jeníček musel si nechat laskominky zajít.

(3) V létě vstávala babička ve čtyry, v zimě v pět hodin. První její bylo požehnat a políbit křížek, visící na klokočovém růženci, ježž ona vždy při sobě nosila, v noci pak pod hlavou měla. Pak s pánembohem vstala, a jsouc ustrojena, pokropila se svěcenou vodou, vzala vřetenko a předla, prozpěvujíc si přitom ranní písně. (...) Asi za hodinu, když vstala, bylo slyšet odměřené klapkání pantoflíčku, vrzly jedny, druhé dvěře, babička se objevila na zápraží. V tom samém okamžiku zakejhly husy v chlívků, svině zachrochtaly, kráva bučela, kury křídlyma zatřepaly, kočky odkudsi přiběhše otíraly se jí okolo nohou. (...) Babičku měly všechny ty zvířátka tak velmi rády, a ona je. Bůh chraň, aby viděla, že kdo týrá zbytečně, i kdyby to červíčka bývalo. „Co je člověku ke škodě nebo k užítku a zabít se musí, spánembohem zabte to, jen ne mučit,“ říkávala. Děti ale nesměly se dívat, ani když se kuře zařezávalo, jen proto, že by je litovaly, a ono pak umřít nemohlo. (...)

Kdejaký kousek chleba ležet zůstal, i kůrky, co děti nedojedly, strčila babička do kapsáře; trefilo-li se jít okolo vody, hodila rybám, rozdrobila mravencům, když šla s dětmi, nebo ptákům v lese, zkrátka ona nezmařila jediného sousta...

Jestli leželo na cestě husí peříčko, babička hned na ně ukázala řkouc: „Shýbni, Barunko!“ Barunka byla mnohdy líná a říkala: „Ale babičko, copak je o jedno pířko?“ Z toho ji babička ale

hned kárala: „Musíš si myslit, holka, sejde se jedno k druhému, bude jich více; a to si pamatuj přísloví: Dobrá hospodyňka má pro pírkou přes plot skočit.“

Paní Prošková měla v pokojích moderní nábytek, babičce se ale nehrubě líbil. Zdálo jí, že se na těch vycpaných seslích s těmi vyřezávanými lenochy nedobře sedí, že musí člověk strach, aby se nezvrátil, a když se podepře, aby se to nerozlámalo. Na pohovku sedla všeho všudy jednou; když poprvé sedla a pera pod ní povolily, tak se chudák lekla, že div nevykřikla. Děti se jí smály, sedly na pohovku a houpajíce se volaly babičku, aby jen šla, že se to nezboří; ale babička nešla: „Jděte mi k šípku," povídala, „kdopak by do takové houpačky sedal, to je tak pro vás.“

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Ekologická domácnost může být příjemná, veselá i úsporná, radí nová publikace.

Vloženo: 5. 12. 2012

Brno, 5. 12. 2012 Kde nakupovat, jaké květiny vysadit na zahrádce, z čeho uvařit nebo jak ušetřit za elektřinu a vodu. Nejnovější vydání Desatera domácí ekologie, kterou dnes vydává Ekologický institut Veronica, je plné dobrých rad a pozitivních příkladů. Deset kapitol ukazuje, jak každý z nás může svými každodenními rozhodnutími prospět životnímu prostředí a mnohdy i svému zdraví a peněžence.

„Díky osvědčeným tipům mohou čtenáři s Desaterem šetřit přírodu, svoji kapsu i svědomí," přibližuje poslání knihy jeden z jejích autorů Aleš Máchal. „Své čtenáře nehodláme poučovat, peskovat, ani hlásat chudobu a odříkání. Podporujeme spíše směřování k bohatšímu životu skromnějšími prostředky," shoduje se trojice tvůrců, kterým se v kapitolách Energie, Voda, Nakupování, Ovzduší, Odpady, Doprava, Zahrada, Potrava a zdraví, Příroda a Globalizace a lokalizace podařilo skloubit aktuální odborné poznatky s tradičními a vyzkoušenými radami. (...)

Druhý text je příkladem rozšířené zprávy – dnes nejčastějšího žánru zpravodajské publicistiky. Všimněme si charakteristických znaků: Nadpis říká vše podstatné, ale zároveň leccos nechává nedořečeno – aby čtenář získal zájem článek si přečíst. První odstavec je perex: graficky odlišený od dalšího textu, shrnuje vše, co je v dalších částech zprávy řečeno podrobněji. Přečtením perexu čtenář zjistí, zda má pro něj význam číst článek dál celý. Perex začíná domicilem: v něm je uvedeno, k jaké lokalitě se zpráva vztahuje.

Souvislost s beletristickým textem potvrdíme, když moderními pojmy z dnešní publicistiky pojmenujeme různé rysy babiččina života. (1) Babička ví, že člověk by měl žít v souladu s prostředím, v němž vyrostl a které jej nejvíc formovalo. (2) Je si vědoma významu všeho, co tvoří kvalitní obživu/výživu člověka; stop plýtvání. Žehnutí potravin křížem se nám dnes může zdát pověrečné, ale babička jím zpřítomňuje význam pokrmu pro člověka (jejímu jednání je obdobná naše mnohem bizarnější nová zvyklost dobré jídlo si fotit ☺). Když Jeník chce z bochníku jen to nejlepší (opečenou kůrku), babička mu nevyhoví: Jeník si musí zvykat, že v životě to dobré je vždy doprovázeno tím obyčejným (a naopak) – babiččino vysvětlení je třeba opět chápat jako výchovnou metaforu. (3) Babička žije v souladu s rytmem přírodního času a zvířata v hospodářství (havěť) jí to oplácí způsobem, nad nímž by dnes zajásal každý ekologický zemědělec. A motiv drobečků, pírkou atd., to jsou zásady bezodpadového hospodářství, nízkoenergetického bydlení a vůbec trvale udržitelného rozvoje.

BOŽENA NĚMCOVÁ (1820 – 1862): původním jménem Barbora Panklová, vídeňská rodačka, dcera rakouského kočího a české služky, dětství a dospívání prožila u zámku ve východočeských Ratibořicích: kde její rodiče sloužili. Pro celý další život ji tehdy obohatilo formativní působení matčiny matky Magdaleny Novotné, která navzdory složitému životnímu osudu (byla vdovou po vojákově z éry napoleonských válek) zůstala typem moudré a vnitřně vyrovnané české venkovské ženy, žijící v souladu s přírodou a božím řádem světa. Barbora se

sebevzdělávala v zámecké knihovně, ale zároveň se stala půvabným předmětem zájmu místních mladých mužů, takže matka ji raději v jejích necelých 18 letech vtlačila do sňatku s obrozenecky (a politicky opozičně) laděným důstojníkem finanční (celní) stráže Josefem Němcem. Ten Barboru uvedl do problematiky aktuálního českého emancipačního zápasu, ale partnerský život obou trpěl povahovým nesouladem páru.

Barbora se ve velmi mladém věku stala matkou 4 dětí; V r. 1842 byl Josef Němec přeložen do Prahy a oba manželé se tam začlenili mezi osobnosti českého národního života.

Barbora přijala pro svou literární tvorbu ryze české jméno Božena a začala zapisovat lidové pohádky, které naposlouchala od venkovských lidí přicházejících žít v Praze. Na rozdíl od Karla Jaromíra Erbena pohádky upravovala, hlavně podle vzoru preromantické četby.

Na faktický neúspěch národního programu české revoluce 1848 Božena Němcová reagovala publicisticky upozorněním, že základna revolučních sil byla příliš úzká, neboť nepočítala s účastí žen. Sama se pak v 50. letech stala organizátorkou ženských aktivit a usilovala o zrovnoprávnění a intelektuální povznesení českých žen. Josef Němec byl tehdy přeložen do Uher; Božena zůstala s dětmi v Praze, ale na léto za Josefem jezdili a Božena toho využila ke kontaktům se slovenskými obrozenci a ke sbírání slovenských pohádek. Zároveň byla v Praze sledována tajnou policií a měla finanční problémy. Právě tehdy však nejintenzivněji psala: všechny její nepohádkové knižní práce vznikly v rozmezí pouhých 8 let (1852 – 1859).

Když zemřel její prvorozený syn Hynek, Němcová se ocitla v těžké osobní krizi, z níž však vzešla její nejpopulárnější kniha **Babička**: ačkoli je řazena k základům české klasické literatury, jde o prózu s řadou moderních rysů, od dnes preferovaného rozhraní žánrů (podtitul *Obrazy venkovského života*, nejde o román ani povídku, prolínají se vypravování, líčení, folkloristické poznatky i exkursy do historie) přes vliv různých literárních směrů (preromantické příběhy mladé Magdaleny a jejího Jiřího, temný romantický příběh nešťastné Viktorky, biedermeierovská idyla na Starém bělidle, realisticky pojatý vesnický život zosobněný Kristlou a Jakubem) až po prolnutí velkých a malých dějin (Magdalena x Josef II., babička x paní kněžna) střídání vypravěčů a různé polohy vztahu k oduševnělé přírodě (rvale udržitelné hospodaření i souboj s živly – povodeň apod.). *Kytice* (1853) Karla Jaromíra Erbena a *Babička* (1855) Boženy Němcové (1855) se staly významnými doklady toho, že navzdory politické a národnostní nesvobodě si česká kultura i společnost stále udržují potenciál k velkým tvůrčím činům evropské úrovně.

V r. 1856 Němcová patřila mezi organizátory Havlíčkova pohřbu (trnová koruna kristovského mučednictví na rakvi). Jejím posledním velkým tvůrčím činem byla účast v almanachu *Máj* (1858). Zemřela předčasně na vleklé gynekologické onemocnění.

Další díla: rozměrné povídky *Karla*, *Divá Bára*, *Chudí lidé*, *Dobrý člověk*, *Chyže pod horami* (ze Slovenska), *Pan učitel*, romány (?) *Pohorská vesnice*, *V zámku a podzámčí*.